

Сблъсък на парадигми в световната икономика

Проф. д.ик.н. Атанас Дамянов*

* Международно висше бизнес училище

Clash of paradigms in the World Economy

Prof. Atanas Damyanov, D. Sc.*

* International Business School

Abstract: The study consists of seven parts. They outline leading trends in the development of the new world economic triad. The thesis of international market purge has been developed. The effects that arise in dominating the political factor in trade relations between countries are presented. In the context of this, an attempt was made to formulate the "DT principle". The escalation of international market purge and the spiral of world trade sanctions was followed.

JEL Classification: F13, F23, F52.

Key words: new economic triad; international market purge; "DT principle"; spiral of world trade sanctions.

Увод

Влизайки в дебат със себе си, имаме натрапчивото чувство, че времето на част от *икономическата теоретична и емпирична инерция изтича*.

Много е трудно, когато в продължение на десетилетия си споделял едни **икономически** тези да установиш, че те вече са почти изчерпани. И тук известно успокоение внася Паул Файерабенд¹, който пише, че условията за съвместимост, което изисква новите хипотези да бъдат в съгласие с възприетите теории е несъстоятелно, защото запазва по-старата, а не по-добрата теория.

И така, като следваме философията на позитивната еkleктика, в настоящето изследване се стремим да проникнем в икономическото пове-

---

¹ Файерабенд, П. Против метода. Изд. "Наука и изкуство". С. 1996, с.56.

дение на новата световна икономическа триада и как тя възприема и прокарва международното пазарно прочистване.

I.

Смяна на икономическа парадигма. В една от най-старите китайски книги тази за промяната е записано, че докато всичко се променя, то самата промяна остава константа. В по ново време, преди 25 години се задаваше въпроса: Ние ли управляваме промяната или промяната ни управлява?

В този смисъл постоянните промени завладяха и утвърдената с десетилетия световна икономическа триада – САЩ, Европейският съюз и Япония. Според нас, а това е сигурно така, Япония отпадна от тази триада, а нейното място беше заето от Китай.

И така, датата е 02.12.2017 г. На екрана, който представя външния дълг на САЩ е изписано \$20 538 649 178 989 /двадесет трилиона, петстотин тридесет и осем милиарда, шестотин четиридесет и девет милиона, сто седемдесет и осем хиляди, деветстотин осемдесет и девет долара/. Не по-различна, а дори и по-голяма е сумата преди година, година и половина. Изправен пред тези знаци през лятото на 2016 г. кандидатът за президент, а след това и държавен глава на най-голямата икономика в света САЩ, започва промени. Още повече, че той носи предприемачески дух, не е класически политик, който да се движи по инерция и да реализира чужди съвети. Така, цялата голяма картина му е била ясна още в средата на 2016 година.

Какво предприе Доналд Тръмп? По-рано, като че ли нещата бяха по-ясни и по-предсказуеми. Защо? Защото икономистите от Харвард стояха зад администрацията на Джон Ф. Кенеди и Линдън Джонсън. Икономистите пък от Чикагския университет подкрепяха Роналд Рейгън, а тези от Масачузетския технологически институт се вляха в администрацията на Бил Клинтън и т.н.

Това бяха различни икономически школи, известни и разбираеми и за изследователи, и за политическите елити. А днес? За сега едва ли някоя икономическа школа ще се афишира, че стои зад президента Д. Тръмп. Дори известни икономисти, носители на Нобелова награда по икономика в началото на м. май 2018 г. въстанаха срещу него. Изправени пред описаните фрагменти ще се опитаме да уловим видими основни вектори в неговата икономическата политика – външна и вътрешна. А това ще направим по аналитичен път като разчитаме неговите действия, а именно:

Първо, през 2017 г. президентът:

- Изведе САЩ от Транстихоокеанското партньорство за търговия и инвестиции.
- Замрази работата по Трансатлантическото партньорство за търговия и инвестиции с Европейския съюз /ЕС/, разглеждано от Хилъри Клинтън като **икономическо НАТО**. Ако то бъде размразено, то ще има ограничен обхват.
- Почти разруши Северноамериканското споразумение за свободна търговия (НАФТА), защото за около 20 години почти един милион работни места бяха закрити и изнесени в Мексико, в северния промишлен клъстер където има евтина работна ръка и създадена логистика и транспортна инфраструктура за връзка със САЩ.
- Обяви напускането от САЩ на Парижкото споразумение за климата.
- Изтегли САЩ от ЮНЕСКО.
- Атакува ядреното споразумение за Иран, в което участват още Китай, Русия, Обединеното кралство /О.К./, Франция и Германия. САЩ срещат, обаче, сериозна съпротива от последните две страни, които след сключването на сделката с наследниците на древните перси, нахлуха със своите капитали в Иран².

Какво улавяме от тези ходове, в които присъстват много измерения – икономически, политически, културни и прочие?

На практика се реализира **концепция за преминаване от многостранно партньорство към двустранно сътрудничество**. Основанията за това са, че при Транстихоокеанското партньорство, например, участват различен тип страни като държавно устройство, като степен на икономическо развитие, техническо и технологическо равнище и т.н., т.е. налице е неравностойност между държавите. Всъщност се формира **Клуб на неравнопоставени**, при които са запазва определена степен на защита на националните пазари. Това партньорство е изпълнено с регулации и изравняване на „Terms of Trade“ след 30, а за определени позиции след 100 години!?! С определени изключения, същото важи и за НАФТА – обремененост и неравнопоставеност.

При двустранните икономически връзки, изброените по-горе ограничения и дефекти не са от съществено значение. Тук са важни уменията да се водят преговори. *И така, според нас това е първи, основен компонент на новата, трансформираща се икономическа парадигма на САЩ.*

---

² Счита се, че най-трудно се водят преговори с Иран, защото персите са измислили шаха.

В т о р о, във вътрешен план президентът Д. Тръмп предприе смели финансово-икономически действия в защита на американските производители. Формиралият се в средните щати „Американски ръждив пояс“³ – закрити или изоставени предприятия, висока безработица, угнетени хора. Всичко това и в резултат на настъпилата деиндустриализация – изнесени зад граница производства на продукти и услуги, ИТ компании.

В този смисъл, когато през 2016 г. американски автомобилен гигант обяви, че ще строи завод в Мексико за 12 млрд. долара, му беше заявено от бъдещия държавен глава, че ще наложи такива вносни мита, че колите ще станат непродваеми на американския пазар /САЩ/. И този автомобилен гигант пренасочи инвестицията си в „ръждивия пояс“ и тя възлезе на девет милиарда.

Чрез умела финансова, данъчна и митническа политика Д. Тръмп:

а/ свали корпоративния данък от 35 на 20%. В резултат на това започна завръщане в САЩ на високотехнологични производства и компании като Microsoft, Apple, IBM⁴ и др. По този начин само за една година се разкриха милион нови работни места.

б/ в контекста на икономическия национализъм, предприе действия в защита на вътрешния пазар. В рамките на мега програмата „Америка на първо място“ наложи високи мита за южно корейските перални машини и китайските слънчеви панели. И това е само началото, защото един държавен глава и неговото правителство следва да работи за своите граждани.

Т р е т о, още преди Д. Тръмп, от 2011 г. започнаха да се развиват процеси, които могат да бъдат обобщени като деглобализация. Индикатор за това са намаляващите и изоставащите темпове за нарастване на световната търговия. Само за 2016 г. е 1,7 докато в сравнение със световния брутен вътрешен продукт е 2,2% и този процес продължава. Той е съпътстван с обективната тенденция за децентрализация на световното производство т.е., производство и потребление на едно място, в една държава. Разбира се, когато това е технологично допустимо.

Терминът „Деглобализация“ е въведен през 2001 г. от Уолдън Бело, а през 2013 г. в книгата си „The Capitalism – Last Stand“ надгражда до 14 ключови принципи за перспективата на деглобализацията⁵.

Ние споделяме виждането на Пабло Солон, че **деглобализацията е процес на реструктуриране на световната политическа и икономическа система, на преминаване от интеграция за нуждите на транс-**

---

³ The Rust-Belt of the United States

⁴ Между 1,5 и 2,5 трилиона долара от този вид капитал се намираше в чужбина.

⁵ www.systematicalternativas.org/2014/08/14.

националните компании /ТНК/ към интегриране около нуждите на отделните народи /държави/.⁶

Ето защо привържениците на глобализацията трудно възприемат дори самото понятие – деглобализация.⁷

Така на световния икономически форум в Давос /23-25 януари, 2015 г./ се издигна тезата: „Глобализация versus протекционизма“. А през 2016 г. Кр. Лагард/МВФ/ беше заявила, че определено се надява, че не се движим към деглобализация.

Всъщност, едно нещо не може да съществува без своята противоположност.

Дали това са елементи на икономически национализъм, международен популизъм или икономически егоизъм нещата не се променят.

Д. Тръмп не отрича международното икономическо и търговско сътрудничество. В този смисъл на 25 януари, 2018 г. в Давос заяви, че **Америка /САЩ/ на първо място, не значи сама.** В този смисъл в икономическото поведение на САЩ прозира релацията „The Deep State – White House“ /Дълбоката държава – Белият дом/. С оглед на това, че „Дълбоката държава“ е покрита с було на тайнственост, то сигурно са възможни три варианта на тази релация:

В а р и а н т №1: „Дълбоката държава“ формира и дирижира определено поведение на Белия дом.

В а р и а н т №2: Белият дом има присъствие в „Дълбоката държава“ – директно или индиректно и участва в изработването на определена икономическа и политическа архитектура.

В а р и а н т №3: Двата субекта на отношението взаимно си влияят по начин който не е достъпен за обществото.

В случая, ние само очертахме предполагаеми варианти на предложената релация, без да се присъединяваме към нито един от тях.⁸

И така, скицирахме важни, според нас, контури на новата, трансформираща се икономическа парадигма на САЩ.

II.

Неокласическа концепция за „Великия път на коприната“. През пролетта на 2017 г. на Световен икономически форум в Пекин китайският държавен ръководител Си Дзинпин обяви за света новият проект *„Един пояс – един път(One Belt – One Road)*. По своята същност този

---

⁶ Solon, Pablo. „Deglobalization“ Is the Way to Reduce Inequality. In: www.huffingtonpost.com

⁷ И самият автор, през 1998 г. беше „захласнат“ по глобализацията.

⁸ Това оставяме за приемане или отхвърляне чрез други изследвания.

проект ревитализира „**Великият път на коприната**“, просъществувал до 1700 г. сл.Хр. Известен е още и като „*Movement of Jade*“⁹. Този път е започвал от Китай, минавал е през Средна Азия и е стигал до град Петра и Средиземно море. Това е бил сухопътен коридор от Азия за Европа. В този период се появява *първият международен предприемач – Марко Поло*.

Без да се лутаме в дебрите на античната и древната история на Китай ще припомним, че още **през VI век сл. Хр. това е държавата с печатни изделия. Произвеждала е, освен коприна, още барут и порцелан!**

Но да се върнем в съвременността. В началото на своето управление Си Дзинпин /2012,2013 г./ започва с:

- Реформиране на реформите.
- Програма „Китайска мечта“.
- Създаване на проспериращо средно общество.
- Обявяване вътре в Китай през 2013 г. концепцията „Един пояс и Един път“.

Така, още преди повече от пет години е започнала сериозна работа в световното икономическо и политическо пространство. Априори, може да твърдим, че новата икономическа стратегия на Китайската народна република /КНР/ представлява неокласически вариант на ранно средновековния „Велик път на коприната“. Защо?

1. Проектът се развива на три континента – Азия, Северна Централна Африка и Европа, докато класическият път на коприната не е напуснал Азия. В този смисъл през 2017 г. влакът „Източен вятър“ – първият директен влак от Китай за Великобритания, достига жп гарата Баркинг, Източен Лондон за 16 дни, като преминава през осем държави.

2. Освен сухопътен, вече се развива и воден коридор /Южнокитайско море, Тихи океан, Индийски океан, Суецки канал, Средиземно море/. Всъщност това са два проекта /2013г./ – „Икономическият пояс на Великия копринен път“ и „Морски копринен път на XXI век“. Вторият не е съществувал в миналото.

3. Президентът на Република Франция – Емануел Макрон предложи през 2017 г. сухопътният вариант да има разклонение през Руската Федерация или Китай – Русия – Европа. Сигурно френският лидер е имал предвид неспокойната Средна Азия, тероризма и т.н.

---

⁹ Движение на джадиите – крантите, дръгливите коне, изморените от дългите преходи коне и камили. В: Дамянов, Ат. Аспекти на международния мениджмънт. Изд. „Абагар“. Велико Търново. 1996, с.7-8.

4. Фигуративно, според нас, „Пътят на Коприната“ може да приеме формата на **„рибена кост“**.

5. Убеждаваме се, че е налице съчетаване на сухопътен – класически път на коприната с воден. Заедно формират, според нас, **неокласически модел на „Великия път на коприната“**.

По нататък, ще си позволим едно, свързано с нашите разсъждения, отклонение. На 14 юли 1989 година, в Париж, се чества 200 години от Френската революция, издигнала лозунга „Свобода, братство, равенство“. На тържествата присъства идеологът и архитектът на китайските промени. На въпрос: Какво мисли за тази революция, как я оценява Дън Сяо Пин отговаря, че са минали само двеста години и е рано да се съди за нея.!?!

В контекста на този отговор, на един от най-прозорливите личности на ХХ век, е допустимо да се направи извода, че в поведението на китайската държава всичко се обмисля внимателно, не се бърза и е пропито с далновидност.

Ето защо е уместно китайската световната политика, в цялото и видно многообразие, **да се оприличи на айсберг**. На част от нас ние дадено да улавяме това, което е над водата. А под водата айсбергът сигурно има много и сложни пластове, върху които сигурно разсъждава аналитичната мисъл на други държави.

Като имаме предвид, че в обозримо бъдеще Китай се очертава да стане първата икономка в света, разсъждения върху новият проект или неокласическия модел на „Великия копринен път“ е възможен императив. В този смисъл, това може да стане през призмата на една възможна рамка:

Първо, Глобализация 2.0 и Капитализъм 4.0.

Второ, Инфраструктурна дипломация.

Трето, Инвестиционен подход.

Четвърто, Привлечени държави в проекта.

Пето, Формат „16 + 1“ или 17 + 1.

Разгръщането и минималното уплътняване на очертаната изследователска рамка за интернационалното действие на КНР може да включва, най-малко, следното съдържание.

През 2010 г. Анатоли Калецки лансира изследването си **„Капитализъм 4.0“**, в което оформя идеологията, че „Веднъж признали, че капитализмът не е статичен сбор от институции, а еволюираща система, която

то се преоткрива и презарежда с енергия чрез кризи¹⁰. Всъщност в тази теза се поставя ударение върху неговата виталност и вибрантност.

В същото време Китай е разработил **„Глобализация 2.0. „Какво е различieto с „Глобализация 1.0“. Последното понятие е известно и като „Американизация“, при която човекът, обикновените хора бяха загърбени. В изнесените производства от високоразвитите страни работещите бяха подложени на жестока експлоатация. Зароди се, според нас, едно от основните противоречие в света, в резултат на глобализацията а именно **противоречието между желанието за достоен живот и недостойната експлоатация на човека**¹¹. А лидер на Глобализация 1.0 бяха Съединените американски щати.**

По-рано, когато обобщихме, че в китайското международно поведение всичко се обмисля имахме предвид и следното. КНР е вникнала в основните вектори от политиката на Римската империя. Най-вече развиване на международна търговия, строеж на пътища, на административни сгради и такива за рехабилитация и възстановяване на човешката енергия. А как това прави днес Китай ще се убедим по нататък в изследването. Предварително можем да маркираме отличителна черта на Глобализация 2.0., а именно нейната загриженост за народите, за държавите през които преминава Пътя на коприната.

На второ място, по „Пътя на коприната“ КНР развива два основни инфраструктурни компонента – транспортният и енергийният. При транспортната е разгъната:

- Сухопътната инфраструктура чрез строеж на пътища, мостове, магистрали и пр.
- Железопътната инфраструктура – релсови пътища особено в Средна Азия и отчасти в Централна Африка.
- Тръбопроводна инфраструктура за пренос на газ и петрол.
- Речна и морска инфраструктура чрез изграждане на нови и модернизация на съществуващи пристанища

Другият компонент от цялостния инфраструктурен комплекс – енергийният включва, в зависимост от конкретните природни дадености и потребности по пътя, изграждане на ТЕЦ-ове, ВЕЦ-ове, АЕЦ трансформиране на слънчевата енергия в електрическа.

Всичко това е резултат от разработената и осъществявана **„Инфраструктурна дипломация“¹².**

---

¹⁰ Калецки, Ан. Капитализъм 4.0. Раждането на новата икономика след кризата. С. 2013, с. 9.

¹¹ Дамянов, Ат., М. Маринова. Стремеж към икономически.... с.2.

¹² <https://www.vesti.bg/sviat/pytiat-na-kitaj-kym>.....с. 4

По-нататък, освен в инфраструктурни проекти, КНР инвестира в международни придобивания, инвестиции на „Зелена поляна“, приватизация и т.н.

В Средна Азия, където са разположени бившите съветски републики Туркменистан, Узбекистан, Киргистан и Таджикистан, Китай активно е участвал и участва в приватизирането на местни фабрики и заводи. В Централна Африка – Кот д’Ивоар, Сенегал, Зимбабве, Етиопия и др. се строят предприятия, дори цели селища за живеене. Например, китайски предприемач пристига в Кот д’Ивоар, без да владее френски език, за няколко седмици построява завод за ПВЦ. В Етиопия /Адис Абеба/ са изградени трамвайни линии, правителствени и офис сгради и т.н.¹³.

Също така, при изграждането на газопровода „Северен поток – 2“ китайската компания Geely участва с определен дял. В момента /2018 г./ *Китай вече притежава:*

а/ шведския автомобилен производител „Volvo“;

б/ италианския концерн „Pirelli“;

в/ германския производител на роботика „Kuka“;

г/ водещият производител на изкуствени химикали Krauss Maffei в Мюнхен¹⁴.

Констатираме, че Китай изпълнява и план „**Made in China 2025**“ като се стреми към завладяване на високо технологични производства.

И инфраструктурната дипломация, и използването на инвестиционния подход сигурно се основава на четири трилиона долара.

По-нататък, КНР обявява, че в проекта „Един пояс – един път“ са **привлечени 65 държави от три континента**. Предполагаме, че в това число влизат и страните от формата „16 + 1“ или „17 + 1“¹⁵, предложен през 2011 година. Тези 16 страни са, преди всичко, от Източна и Югоизточна Европа: *Литва, Латвия, Естония, Полша, Чехия, Словакия, Унгария, Румъния, България, Словения, Сърбия, Босна и Херцеговина, Черна гора, Албания и БЮРМ.*

Сегментирането на този списък от държави показва: група Балтийски страни; Вишеградската четворка; държави от Югоизточна Европа. Втори аналитичен разрез показва: страни – членки на ЕС и група страни, които се стремят към членство в този интеграционен съюз.

---

¹³ <https://www.investor.bg/drugi/338/a/kitai-nalaga-nova-forma-na-globalizacia>. с. 1-3.

¹⁴ Попов, Б. Китайска компания с апетит към Daimler. <https://www.investor.bg/novini/444/> с. 1,4

¹⁵ Държавите вероятно ще станат 17, защото Гърция е изявила желание да участва във формата

Може само да се догаждаме, че това е терен, на който сигурно тече не афиширан сблъсък между КНР и ЕС.

И така, проектът „Един пояс – Един път“ привлича и други формати от страни, но сигурно с различна степен на интензивност: Евразийският икономически съюз, Шанхайската организация за сътрудничество, БРИКС,¹⁶ ЕС и др. В този смисъл, в Африка е налице едно внимателно тангиране с ЮАР. И на този континент вече работят и живеят „X“ млн. китайци.¹⁷

По-рано си позволихме да оприличим „Великият път на коприната“ като рибена кост. Това, фигуративно може да има следния вид /вж.: фиг. 1/.

И възниква функционално-структурния и логически въпрос: *Коя е гравитационната сила която лежи в сърцевината на този мега проект?*

Според нас, това е убеждаването във взаимната изгода, без критерии за участие, за членство, създаване на фабрики и заводи, строителство на пътища, разкриване на хиляди работни места и щадене на националното достойнство на отделните държави.

Коя е силата, която ражда този проект и го развива? Сигурно това е китайският дух.

„Китайският дух означава точно това, историческа инициатива с далечен взор в бъдещето.

Китайският дух означава точно обединена, хармонична велика сила за преодоляване на тежки времена.

Китайският дух означава героизма да продължиш напред пред лицето на трудности и лишения.

Китайският дух означава точно постоянство в целите да води към бъдещето“¹⁸.

Този цитат, в голяма степен, обяснява основен елемент, градеж от скритата част на Айсберга. Иначе се получава бягане в лабиринт.

Като обобщение на тази част от изследването, можем да заключим, че поведението на КНР на международната икономическа арена, изразяващо се в свързването на три континента и множество държави, разгръщането на принципа на взаимната изгода се корени в Теорията за „Поднебесната“. Това е и нашето продължаващо усилие да надзърнем още в невидимата част от Айсберга.

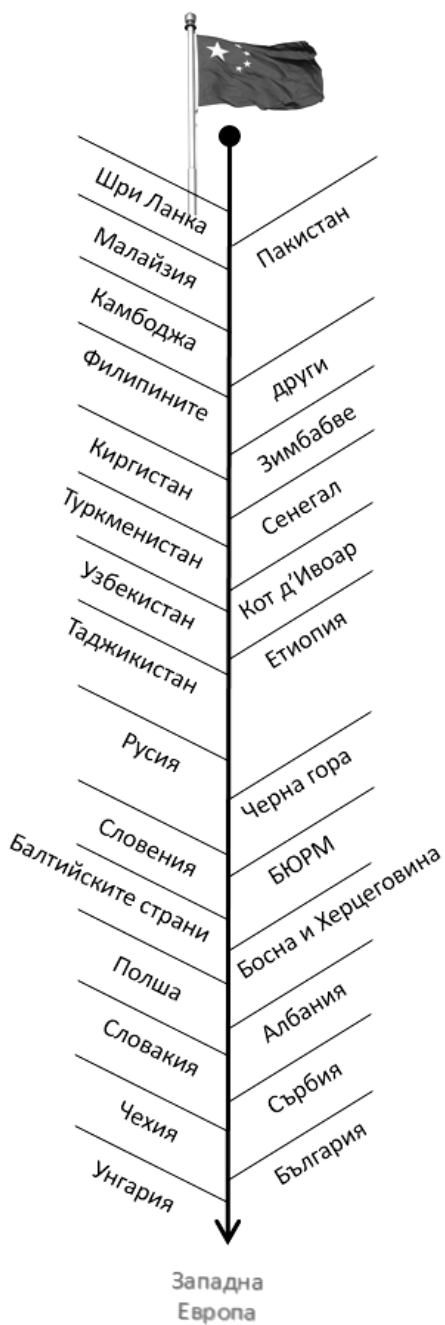
---

¹⁶ БРИКС – Бразилия, Русия, Индия, Китай и ЮАР.

¹⁷ Сведенията за живеещите и работещи китайци в Африка са противоречиви: 1млн или 120 млн.

¹⁸ China Spirit, a Great Wall at Heart Build to Ward off Global Crisis. People,s Daily. July 30. 2009. Цитирано по Ан. Калецки. Капитализъм 4.0.....с. 409.

Фигура 1. Рибена кост

Източник: разработка на автора /Ат. Дамянов/

В този смисъл споделяме определени размисли на Джао Тин-ян. Според този изследовател Теорията за „Поднебесната“ разглежда света като цялостна политическа единица – най-голямата и най-високата политическа единица.

В нея, според цитирания Лао Дзъ: **„На съществото се гледа от гледна точка на съществото; на семейството се гледа от гледна точка на семейството; на селището се гледа от гледна точка на селището; на кралството се гледа от гледна точка на кралството; на света под небето се гледа от гледна точка на света под небето.“** Или както отбелязва Джао Тин-ян, че Поднебесната система набляга на това, че световната власт трябва да благоприятства за общата световна полза, а не да плячкосва света.

И освен това или в този смисъл създаден е принцип на политическо сътрудничество, който осигурява най-мирнен процес и най-висока толерантност.

В компаративен план Теорията за „Поднебесната“ и западната философия коренно се различават, защото основната единица на западната политика е индивида и се върви към държавата, но не и към света като цяло¹⁹.

III.

Проблемни състояния на Европейския Съюз. Бележите, които индикират и предпоставят развиващите се проблеми в ЕС, могат да бъдат сведени, най-малко, до следните:

Първо, висока концентрация на власт в ръцете на Европейската комисия /ЕК/. Решения, Директиви, Инструкции и др., чиито обем, понякога стига до абсурд. Например²⁰: теоремата на Питагор се състои от 24 думи; молитвата „Отче наш“ е от 66 думи; принципът на Архимед е от 67 думи; американската конституция, с всичките 27 поправки, е 7 818 думи, **а регулиращата инструкция на ЕС за продажбата на зеле е 26 911 думи.** Концентрацията и централизацията на властта, в целият ѝ обхват, наруши равновесието между ограничения суверенитет на отделните държави-членки на ЕС и Центъра – Брюксел²¹. Това доведе до обезличаване на европейските национални държави, поро-

---

¹⁹ Тази не я разглеждаме в дълбочина тъй като може да бъде предмет на друго изследване.

²⁰ Вестник „Строго секретно“. бр.253, юни 2016, с.5.

²¹ Принципът на ограничения суверенитет е известен като „Доктрината Брежнев“.

ди колизии и несъгласия, най-вече, от страна на Полша, Унгария и др. защото това и напомняше СИБ и Москва²².

В т о р о, като следствие от предходната констатация се възроди наново „Вишеградската четворка“, в която влизат Унгария, Полша, Чехия и Словакия. За определени заседания се привличат и други страни-членки на ЕС. Този формат от държави започна да взема решения и да прави предложения, коренно различни от вижданият на Брюксел. Тази „четворка“ е най-развитата в Източна Европа и страните в нея **притежават сложна историческа /политическа и индустриална/ памет.** В този ред на мисли ще припомним тезата на професор Вацлав Клаус²³, че Европа загуби своя динамизъм както в икономиката, така и в културната и цивилизационната сфера. И докато през 1950 г. 22% от населението на света е живяло в Европа, то през 2004 г. е вече 12% от световното население, а през 2050 г. ще е само 7%.

Т р е т о, доминиращата роля на две държави – Федерална република Германия и Република Франция при вземането на важни решения за функционирането и развитието на ЕС. Останалите 25 /26/ страни, в различна степен, са изолирани от този процес. В контекста на това разсъждение стигаме до неписаната технология за управление на Общността, която не е адекватна на реалността. Практиката показва още, че Европейският парламент, който би следвало да стои над ЕК /изпълнителната власт в съюза/ е обезсмислен. Често неговите решения притежават индикативен, а не императивен характер. ЕК си взема решения, като не се съобразява с парламентаристите и дори се изживява като орган над него.

Ч е т в ъ р т о, неспособност за вземане на решения в продължение на месеци и дори година по даден проблем – процес, който засяга сигурността на ЕС. Най-фрапиращ пример е бежанският поток от Сирия, Афганистан, Ирак, Северна и Централна Африка и пр., който сериозно разстрои, разклати европейските държави. **Едни страни изграждат телени огради, а други ги приветстват с „Willkommen“²⁴.** Не решаването на този въпрос ревитализира трафика на хора и този незаконен бизнес изживява своя Ренесанс.

П е т о, вземане на различни решения от ЕК при случаи с еднакъв предмет на дейност. В този смисъл може да се посочи, че газовият

---

²² СИБ – Съвет за икономическа взаимопомощ, в който членуваха бившите социалистически страни.

²³ Професор Вацлав Клаус, бивш президент на Чехия. Това са споделени мисли от него по време на церемонията за присъждането му на доктор хонорис кауза на УНСС през 2004 г.

²⁴ Willkommen – Добре дошли!

тръбопровод „Южен поток“ беше спрян от същата тази комисия, а в същото време не спря Германия да строи вече „Северен поток 2“.

Ш е с т о, създаване на вътрешно интеграционно фрагментиране. Формират се групи държави-членки на Евроната и такива извън нея. Освен това се очерта деление на „шенгенски“ и „нешенгенски“ страни. И на едно следващо място държави, на които се правят отстъпки от общите правила /Обединеното кралство до 23.06. 2016 г. и то в продължение на 43 години/ и на такива, които безкомпромисно са следени за спазване на различните видове регулации на ЕК.

Без да продължаваме да се „лутаме“ из дебрите на ЕС, може да констатираме, че европейската идея е родена и развивана във веригата „**Мир – Пазар – Солидарност**“. Тя е едно от **най-големите достижения на европейската цивилизация**.

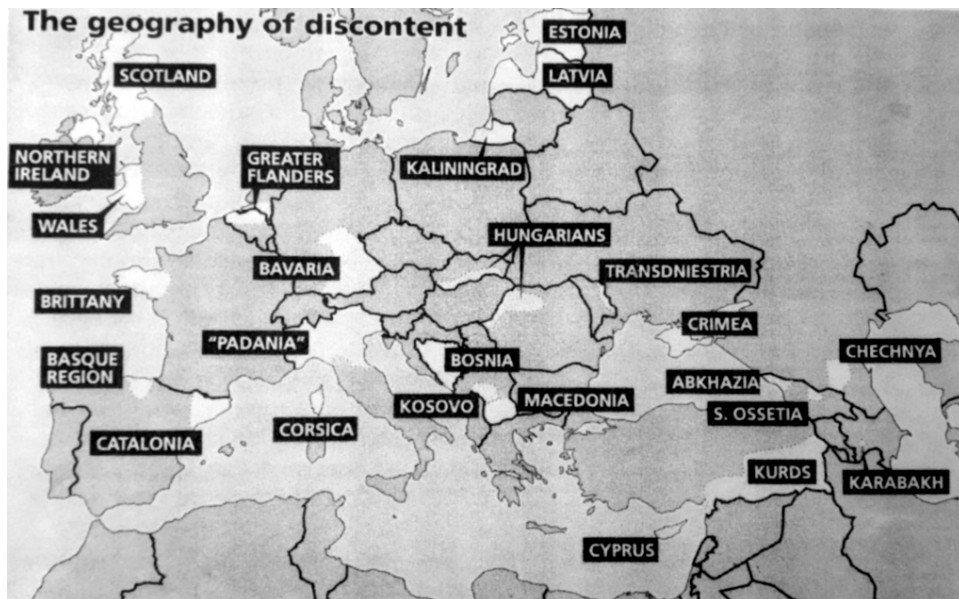
Обаче, дали целенасочено или в резултат на сериозна аналитична работа, преди десетина години американския държавник и политик Доналд Ръмсфелд предложи понятията „Стара Европа“ и „Нова Европа“. В първата бяха включени страните от Западна Европа – Германия, Франция и т.н., а в „Нова Европа“ – Полша, Чехия, Унгария и т.н., с доминиране на първата група държави.

И така, не само поради тезата на Ръмсфелд, а и поради историческа чувствителност започна да се **очертава разлома в ЕС**. Този разлом върви по **линията: Варшава – Будапеща – Прага** и не е овладян от Брюксел. Всичко това е и защото, след десетилетия на ех-СССР доминация тези страни искат независимост и запазване на християнската си идентичност. Освен това държавите от разлома не са били колониални владетели и не разбират **интернационалната гузност** на западните страни.

Може би е проява на международна мнителност и подозрителност нито САЩ, нито КНР, нито Русия имат интерес от силен ЕС. Макар и сравнително младо интеграционно обединение ЕС много бързо се разболя от „болестите“ на капитализма. Едно възможно лекарство са идеите и практиките на баронеса Маргарет Татчър. В този смисъл нарастващата и възпроизвеждащата се бюрокрация в Брюксел живее собствен, доходоносен живот, откъснат от европейските народи. Бонуси, пенсии и т.н. Това може би е едно от многото обяснения за BREXIT.

И други сериозни процеси протичат и в рамките на ЕС, които усилват неговите проблеми /вж.: фиг. 2/. Така много региони в страните-членки на ЕС се стремят към независимост – Каталуния в Испания, „Падания“ в Италия и т.н. И това са проблеми с високо „октаново число“.

Фигура 2. География на недоволството

Източник: The Economist. September 20th – 26th 1997, p.51.

Очевидно се намираме в период, когато основни елементи на глобалното и регионалното управление в Света се рушат.

И възникват много въпроси, между които един е с код „червено“: Кое е основното противоречие в съвременния свят? Сигурно едва ли е по силите ни да отговорим убедително на този въпрос, но сигурно бихме могли да очертаем една група от противостояния, които са значими и за ЕС, а именно:

а/ между полицентризма и моноцентризма във взаимоотношенията между държавите, икономическите съюзи и т.н. в света;

б/ между свободната търговия и новите икономически стени;

в/ националните модели на управление и тези, налагани от големите държави и др.

В този смисъл е уместно да припомним м. февруари 2015 г., когато бившият президент на САЩ **Барак Хюсейн Обама** заяви, че **правилата за световната търговия се пишат във Вашингтон, а не в Пекин.**

В светлината на тази отворена рамка е възможно да изведен на преден план проблема за международното пазарно прочистване

IV.

Международно пазарно прочистване.

Като начало бихме могли да предложим следното работно виждане за понятието, което въвеждаме – пазарно прочистване: ***това е процес, при който чрез определен инструментариум се отстранява една фирма или държава от опериране на национален или международен пазар.***

В основата на пазарното прочистване, според нас, лежи икономическият интерес. По принцип, той е силно завоалиран. Обикновено на преден план излизат тези, които притежават политическа, демографска, екологическа и пр. природа.

Всъщност се върви от икономически интерес на фирма, компания, корпорация и т.н. и се стига до този на държавата.

Това фундаментално явление еволюира към икономически интерес на политико-икономически обединения на група страни /ЕС/, към мрежи от партньорства като Транстихоокеанското партньорство, а така също и „замразеното“ Трансатлантическо партньорство за търговия и инвестиции между Европейския съюз и САЩ, СЕТА – Канада и ЕС и т.н.

Ако търсим по-висока степен на синтез, определена философия на явлението можем убедено да твърдим следното. Както живият организъм изпитва нужда от жизнено пространство, така и организациите от различен ранг се удовлетворяват от разширяващо се *пазарно жизнено пространство*. (Lebensraum, Living space)²⁵.

В понятието Lebensraum (Living space)²⁶ може да се вгради и идеята за политика на експанзия в международното развитие на стопанската дейност на определена структура.

Търсенето на дълбочинност в съдържанието и обхвата на изследваното понятие може да бъде постигнато чрез разкриване на видовото му многообразие. В този смисъл могат да бъдат очертани, най-малко, следните видове пазарно прочистване:

Първо, в зависимост от икономическата йерархия в света:

- а) вътрешно национално пазарно прочистване;
- б) интернационално пазарно прочистване;
- в) транснационално пазарно прочистване;
- г) глобално пазарно прочистване.

---

²⁵ За подробности вж.: Дамянов, Ат. Фирмена интернационализация. Библиотека „Стопански свят“. Свищов. 1998, с.130-131.

²⁶ Вж.: Делови военни игри. Информационен център „Ико – Експрес“ С., 1988, с.14.

Второ, в зависимост от обхвата на процеса:

- а) цялостно пазарно прочистване в дадена страна;
- б) фрагментарно;
- в) секторно;

Трето, в зависимост от времевия хоризонт:

- а) краткосрочно – от една до две години;
- б) средносрочно – между три и пет години;
- в) дългосрочно – десетилетия;

Четвърто, в зависимост от значението на процеса:

- а) стратегическо;
- б) нестратегическо.

Въз основа на съдържателния аспект на очертаните подреждания може да се направи извода, че трудно се среща в чист вид нито една от формите на за видово проявление на пазарното прочистване. Например, едновременно може да се срещне в една ситуация интернационално, фрагментарно, средносрочно и нестратегическо.

Що се отнася до инструментариума за осъществяване на този процес, както очертахме в работното определение, бихме могли да разграничим:

I. Пазарно прочистване **чрез конкурентна борба**.

II. Пазарно прочистване **чрез икономически блокади, ембарго и санкции**.

III. Други **невибранти средства за разчистване** на пазарен терен. Имаме предвид войните, метежите, военните преврати и пр.

При втория вид инструментариум на преден план излиза действието на политическия фактор – национален, на икономически съюз, на голяма държава /икономика.

Ако приемем, а и на практика е така, че конкурентната борба е вътрешно присъща на пазарната икономика, то вторият инструментариум, в повечето случаи, е нежелан, икономически необоснован. Влиза се в противоречие с естествения ход на националните и международните търговски процеси.

V.

Ефекти при международното пазарно прочистване. Развитието на световната икономика, респ., търговия, постоянно е съпътствано от възникващи трудности и противоречия. Последните, обаче, се усилват, когато лидерите на големи държави и икономически съюзи прибягват до употребата на политически инструменти. Това се изразява във въвеждането на санкции, ембарго, икономическа блокада, търговски и маркетингови войни. В резултат на това се стига до **определени ефекти**, засягащи отделните държави:

- ЕФЕКТЪТ НА ПЕПЕРУДАТА;
- ЕФЕКТЪТ НА ТЕКИЛА;
- ЕФЕКТЪТ НА БУМЕРАНГА;
- ЕФЕКТЪТ НА СЯНКАТА;
- ЕФЕКТЪТ НА ЧЕРНИЯ ЛЕБЕД;
- ЕФЕКТЪТ НА БЛИЗНАЦИТЕ;
- ЕФЕКТЪТ НА ИСАЯ;
- ЕФЕКТЪТ НА МОЛИТВАТА;
- ЕФЕКТЪТ НА „ОРЕОЛА“;
- ЕФЕКТЪТ НА ДОМИНОТО;
- ЕФЕКТЪТ НА ДЪНИНГ – КРЮГЕР;
- ЕФЕКТЪТ НА ДОХОДА;
- ЕФЕКТЪТ НА ДЖАНИБЕКОВ;
- ЕФЕКТЪТ НА ДЖАУЛ – ТОМСЪН;
- ЕФЕКТЪТ НА ИЗТЛАСКВАНЕТО;
- ЕФЕКТЪТ НА ПРЕПЪЛНЕНАТА ЧАША;
- ЕФЕКТЪТ НА ХЪТЧИСЪН и т.н.
- ЕФЕКТЪТ НА ОРЕОЛА.

Бихме добавили, според нас, все още ферментиращи:

- ЕФЕКТЪТ НА ЯТРОГЕННОСТТА;
- ЕФЕКТЪТ НА ОРГАНИЧЕНИЯ СУВЕРЕНИТЕТ;
- ЕФЕКТЪТ НА „ЯБЪЛКАТА НА СВОБОДАТА“.

Ако анализираме тази, до определена степен, представителна част от приведените и формулираните ефекти е възможно да стигнем до следните изводи:

I. Ефектите притежават *различна природа*: икономическа, политическа, физическа, психологическа и т.н.

II. Почти всеки ефект произтича от *определена теория*.

III. Ефектите отразяват пряко или косвено влияние като второто, най-често, е от първа степен.

IV. Ефектът може да има положително или отрицателно значение за даден процес или общество.

V. Ефектът може да има секторно/локално или холистично/глобално значение.

VI. Възможно е да се улови и корелация между ефектите.

Различните видове ефекти съдържат трансмисионен потенциал, респ. за подаване на сигнали, предполагат и прилагане на метода на аналогията.

Провокира се раздвижване в глобалното управление, за да се защити икономическата активност на отделните страни, респ., икономически съюзи.

На практика се атакуват отделни елементи на Единната Световна Икономическа Тъкан, най-вече стоковите, финансовите и трудовите ѝ измерения²⁷.

Засягането на пазара, в неговото видово многообразие, намалява гравитационните сили както на отделната държава, така и на определен икономически съюз²⁸.

Според нас, въвеждането на санкции, ембарго, икономически блокади, водените търговски и маркетингови войни и ефектите от тях е възможно да се обследват чрез набор от показатели и индикатори, а именно:

1. Загубени международни пазари.
2. Закрити работни места.
3. Намаляване на brutния вътрешен продукт.
4. Загубени международни партньори, респ. доверие.
5. Намаляване на експорта.
6. Нарастване смъртността на населението.
7. Недохранване на населението на отделна държава.

---

²⁷ За подробности вж.: Дамянов, Ат. Международен маркетинг (свят, отношения, изследвания). Акад. издателство „Ценов“. Свищов, 1999, с. 12.

²⁸ Вж.: Damyanov, At. Gravitational Forces of the European Union. In: The Future of Integration, The Future of European Union Proceedings. Svishtov. 2013, pp. 11 – 13.

8. Засилване на емиграционните процеси.

9. Поддържане на съществуващата система на държавно управление, респ. режим на управление.

10. Удължаване на транспортните разстояния по въздух и земя.

Природата на изложените показатели допуска те да бъдат обособени, най-малко, в следните групи:

Първа група: демографски, обхваща тези обозначени като 6.; 7. и 8.

Втора група: политически – 9.

Трета група: икономически – 2.; 3.; и 10.

Четвърта група: пазарни – 1.; 4.; и 5.

Така представени и групирани тези показатели са валидни и при секторно, и при цялостно ембарго, когато **то е еднопосочно**. В този смисъл страна „А“ или група държави налагат санкции, ембарго на страна „В“. Това, в голяма степен, може да се възприеме като **класически случай**.

На тази плоскост нещата се усложняват, когато се стигне до двупосочност в политическите действия.

Така, страна „В“ въвежда санкции, ембарго, в повечето случаи секторно за страна „А“ или група държави като **ответна реакция** и вече се формира **неокласически случай**, почти не срещан до сега.

Освен изброените показатели, могат да бъдат очертани още: ускорено развитие на собствено национално производство на отделни продукти; намиране на нови икономически и външнотърговски партньори; нови пазари в държави, извън обхвата на двупосочните санкции и ембарго.

И така, представените показатели, групирани по определен признак, могат да се използват или самостоятелно, или включени в друг инструментариум.

В този смисъл може да конструираме матрица, в която да включени три вектора (вж.: Фиг. 3).

Първият вектор изразява политическите действия като *санкции, ембарго и икономически блокади*, които се налагат от една на друга държава.

Вторият вектор обхваща държава или група държави върху които са наложени различните мерки.

Отделната страна *може да бъде малка, средна или голяма, в т. ч., супер държава или икономически съюз*.

Третият вектор отразява влиянието, което изпитва „наказаната“ държава или икономически съюз. То е изразено с четирите синтетични показатели.

Обобщено във фиг.3. са представени характеристиките на последиците от различните категории политически решения в зависимост от големината на държавата, по отношение на която са наложени.

Фигура 3. Тримерна матрица

Политически решения	Влияние, показатели				Големина на държавата
	Политически	Демографски	Икономически	Пазарни	
Санкции	X			X	Малка
	X			X	Средна
	X				Голяма
Ембарго	X	X	X	X	Малка
	X		X	X	Средна
	X			X	Голяма
Икономическа блокада	X	X	X	X	Малка
	X	X	X	X	Средна
	X	X	X	X	Голяма

Източник: разработка на автора /Ат. Дамянов/

Политическите решения включват: икономически санкции, ембарго и икономическа блокада.

Икономическите санкции представляват политически мотивирани, частични рестрикции на търговията с дадена държава, налагани обикновено за ограничен период от време. Санкциите се изразяват в увеличаване на ставките на тарифите или въвеждане на допълнителни административни ограничения. Налагането на тази категория мерки генерира директни политически последици независимо от размера на държавата, спрямо която са насочени. Политическите ефекти се изразяват в широката публичност, която се дава на повода за налагане на санкциите и осъждането му от международната общност. Пазарните последици от търговските санкции се изразяват в поради нарасналите мита и административни бариери. Силата на ефекта е в обратна зависимост от размера на санкционираната държава, защото за големите икономики е сравнително по-лесно да пренасочат търговските си потоци или да компенсират мерките с реструктуриране на вътрешното производство. Пазарните последици от санкциите не са достатъчно силни за да предизвикат икономически или демографски изменение дори и за малки държави.

Ембаргото представлява цялостно прекратяване на търговията с дадена държава в един или няколко икономически сектора. Политическите последици от налагането на ембарго са подобни на ефектите от търговските санкции, но пазарното влияние е много по-значимо. При ембарго е налице пълна забрана на търговията със съответната държава, което налага прекратяване на вече сключени договори, прекъсване на традиционни търговски контакти и загуба за установени пазарни позиции. Компенсирането на щетите е трудно дори и за големи държави с развити икономики, като за средните и малките страни възникват допълнителни икономически ефекти.

Икономическите последици от налагането на ембарго са резултат от блокирането на търговските потоци на съответната страна. Те се изразяват в забавяне на икономическото развитие в засегнатите отрасли, поради невъзможност за снабдяване със суровини, материали и ограничаване на достъпа до нови технологии и методи на производство. Възможните последици включват още структурни изменения в засегнатите държави, спад на доходите и дори оттегляне на държавната подкрепа в някои сектори на социалните услуги (здравеопазване, образование и др.). За по-малките държави с недостатъчно диверсифицирани икономики могат да възникнат дори демографски ефекти като засилване на емиграцията, спад на естествения прираст и влошаване на възрастовата структура на населението.

Икономическата блокада е политика на всеобхватни рестрикции по отношение на дадена държава, които включват ограничаване на търговия, кредитиране, инвестиции, и сътрудничество в областта на науката и технологиите. Директните ефекти съответстват на последиците

от санкциите и ембарго – налице са политически последици, които се изразяват в публично осъждане на действията на засегнатата държава и пазарни ефекти, свързани с прекратяване на търговските отношения с нея.

Пълната икономическа блокада предизвиква и значителни икономически ефекти, поради тежестта и всеобхватността на мерките. Засегнатите държави *са лишени от участие в международното разделение на труда*, което възпрепятства акумулиране на опит и капитал, забавя технологичното развитие и растежа на доходите. При икономическа блокада дори и големите държави с развити и диверсифицирани стопанства не успяват да преустроят икономиките си и да компенсират рестрикциите с изцяло вътрешен ресурс. Настъпват тежки структурни изменения в националните икономики, отмират експортноориентираните отрасли, значително са забавят секторите, които разчитат на външни източници на ресурси, а в цялата икономика се затруднява технологичното обновяване. Възниква мащабна структурна безработица и спад на националния доход.

При налагане на икономическа блокада за продължителен период възникват и значителни демографски ефекти като спад на населението, поради емиграция намаляване на раждаемостта, влошават се качеството на живот, здравеопазването, образованието и възможностите за достъп до публични блага в широки сектори от обществото. Необходимо е да се отбележи, че налагането на пълна икономическа блокада на голяма държава или група държави, може да генерира аналогични ефекти и върху страната която налага мерките.

Въз основа на очертаната синтетична картина на Фиг. 3., е възможно да се направи извода, че е налице противостояние между огромни държави и икономическо обединение.

В контекста на нашата изследователска цел е да установим кои от изброените ефекти се валидират.

Първо, това е **Ефектът на дохода**. Той е характерен и за двете страни:

- за субект „В“, в резултат на спрян внос се стига до започнало леко покачване на цените на определени хранителни стоки. Това води до намаляване на реалните доходи на населението, т. е., засегнати са потребителите.
- за субект „А“ невъзможността да се продава на пазара на субект „В“ *засяга производителите* на определени продукти.

Второ, предприетите ответни действия от субект „В“ играят ролята на **Ефектът на бумеранга**.

В този смисъл санкциите на Русия засягат половината от фирмите във Финландия²⁹. Най-засегнати са още Латвия, Полша, Гърция, Испания и т.н.

Списание „Stern“ прогнозира, че в случай на нови санкции против Руската Федерация, Германия я очаква икономически крах³⁰, което на практика не стана.

А Франция, която е втората по големина икономика в Евронзоната стагнира³¹.

Трето, задейства се и **Ефектът на изтласкването**. Той засяга сериозно субект „В“ и е свързан с финансовите пазари и намаляване на чуждестранните инвестиции.

В потвърждение на това само от началото на 2014 г. до м. август чуждестранните инвеститори са оттеглили около 60 млрд. евро от Русия³².

Налице е и нежелано отражение върху субект „А“.

Четвърто, реципрочните санкции на субект „В“ поражда **колизии** както между САЩ и ЕС, така и между страни-членки на ЕС.

В този смисъл унгарският лидер Виктор Орбан по отношение на санкциите срещу Русия отбелязва: *„В политиката на това му се казва сам да се простреляш в крака“*³³. На което литовския външен министър Линас Линкявичюс отвърща: *„По-добре сам да се прострелям в крака, отколкото да допусна да бъда прострелян в главата“*³⁴.

Всъщност това са две държави от т.н. „Нова Европа“. Но и Стара и Нова Европа търпят загуби от милиарди евро, които не могат да бъдат компенсирани с 400 млн. евро от ЕС. Това една страна. От друга, все повече потенциалната опасност от дъмпинг на цените на продуктите в засегнатите сектори става реална в ЕС.

Бихме могли да продължим разсъжденията и за други ефекти, особено в исторически аспект, но ще се спрем само на два, формулирани от нас.

Така **Ефектът на ятрогенността** е резултат от недомислие и от двата субекта „А“ и „В“. И още, двупосочните санкции все още представлява **слабоструктуриран проблем**.

---

²⁹ Вж.: <http://www.dnevnik.bg/sviat/2014/08/14/>

³⁰ Вж.: <http://rg.ne/2014/05/13/krizis-site-anouns>.

³¹ Вж.: <http://www.investor.bg/novini/130/a/>

³² Вж.: http://www.investor.bg/centralna_i_Iztochna_evropa/335/a/moje-li-evropa

³³ Вж.: http://www.investor.bg/centralna_i_Iztochna_evropa/335/a/orban-es-sam-se-zakopa-s

³⁴ Пак там – цит. сайт – /335/a/moje_li_evropa_da_si

Вторият ефект е по-скоро странен. Така Полша предлага, оказали се без пазар ябълки и круши, на САЩ, наричайки ги „ябълки на свободата“!?!

И в резултат на затворени външни пазари, на закуска в полските ресторанти се предлагат дванадесет блюда направени от ябълки!

И в целия спектър от ефекти не бихме желали Дейвид Стокман³⁵ да излезе прав с неговото твърдение за Русия като новия „Черен лебед“³⁶ за Запада, респ. за Wall Street.

През последните 25 години страните от Източна Европа и Русия се разделиха с производственото разделение на труда. По своята природа това беше политическо разделение на труда. Тази част от света вече се върна при Д. Рикардо и неговата теория за международното разделение на труда.

Развиха се и се утвърдиха важни теории и процеси за взаимната връзка и взаимозависимост между държавите в света.

Нима всичко това е възможно да се постави във „фризера“?

През последните две години противопоставянето в света придоби мащаби и обхват, не виждан до сега. И в това ще се убедим по-нататък в изследването ни.

VI.

В търсене на принципа на Д.Т.³⁷. В последните 100 години санкциите, търговските войни, икономическите блокади и други форми, не само за икономическо, но и на политическо прочистване се въвеждаха периодично и с нисък интензитет. Някои от санкциите притежаваха символичен, дори декларативен характер. И когато с въвежданите санкции, ембарго и пр., не се постигаха поставените цели се преминаваше към военни действия. Примери, в това отношение, от последните 25 години са Ирак, Либия, Афганистан, Сирия и т.н. Най-дълго продължилата търговска блокада е кубинската. И докато до 2014 година доминираше политическия, то сега връх взема **хибридния** /политически и икономически/ **мотив**. Те са сложно преплетени и важни.

Ето защо, не случайно, Томас Сарджънт и Кристъфър Симс през 2011 г. получиха Нобелова награда за изследване на връзките между икономика и политика.

---

³⁵ Дейвид Стокман е бивш директор на „Службата за управление на бюджет (office of Management and Budget – OMB) в администрацията на президента Роналд Рейгън.

³⁶ Ефектът на „Черния лебед“ е формулиран от американския икономист от ливански произход Насим Никълс Талеб.

³⁷ Д.Т. – Доналд Тръмп

Един възможен начин да проникнем във философията на процесите, които протичат в световната икономика е да насочим нашето внимание към лидерите на великите държави. В този смисъл ще се спрем на Доналд Тръмп/ДТ/ и ще се опитаме да уловим неговия принцип или код.

Сигурно ще се съгласим, че това е занимание за сериозни аналитични центрове. Но все пак, си даваме и сметка, че работим в условията на сериозен дефицит от информация.

И така:

1. ДТ не е завършил Харвард, Йел или друг престижен университет, където се подготвят бъдещи политици, банкери, държавни администратори и пр. Той се е самоизградил и чрез предприемаческият си дух стига дори до равнище да обучава и консултира хора с различни професии. За един час с него се плащаше по един милион долара! Допускаме, а и на практика е така, че никой няма да инвестира толкова средства, ако не е сигурен, че ще получи делови, стратегически и тактически знания. Сам си е пробил път към висшето общество.

2. Светоусещането му е сродно с това на хората, които формират средната класа на САЩ. И както заяви на 25.04. 2018 г. пред американския конгрес френският президент Емануел Макрон „The middle Class is Backbond of a Economy“. Последната се намира под непрекъснатата преса, редуциране и замразяване на приходи и доходи от 45 години. Познава и дребния бизнес. Знае езика на представителите на този бизнес и може да разговаря с тях

3. Оприличава се на хибриден републиканец – съчетава републикански и популистски възгледи. Бихме си позволили да твърдим, че Vox populi удобно беше натоварен с негативни семантични оттенъци. Династии от политици и новоизлюпени такива се отделиха от народа си и споделят други закони. За хората, които ги избират и им осигуряват удобни политически позиции считат, че са недорасли и не разбират възвишените им идеи.

Но римската сентенция не се е родила без причина.

4. Споделя икономическа философия, в сърцевината на която лежи **икономическия национализъм**. Една от причините за това е „Американския ръждив пояс“, който включва щатите Мичиган, Охайо, Пенсилвания. Само, като моментно отклонение, ще маркираме Българския ръждив пояс – Северозападна, Северно-централна и част Североизточна България.

Друга съществена причина са трилионите, които САЩ дължат и за които споменахме по-рано.

5. Променяйки икономическата парадигма на САЩ, той се стреми да преведе своята държава от финансов към производствен капитализъм в асиметричен вид в полза на втория.

6. В сравнение с други икономики американската, в по-малка степен зависи от външната търговия. Така американският експорт отнесен към brutния вътрешен продукт е 11,9%. Това от една страна. От друга – ДТ не се занимавал с външна търговия, респ., внос в САЩ. Макар и да е работил в областта на строителството зад граница той не е внасял сградите си в САЩ.

7. В много голяма степен като неочакван президент няма близки отношения с водещи американски медии като „Нюйорк таймс“, „Вашингтон пост“, „CNN“ и пр. Освен това политици и от двата спектъра, вкл. и представители на утвърдени икономически школи се надигнаха срещу него. За да стигне светкавично до хората той включи в употреба дигиталната мрежа. По този начин тушира негативно продължаващо настроените срещу него печатни и електронни медии.

Като имаме предвид и външната му политика, ще си позволим, с висока доза условност, да очертаем **принципа, кода на Д Т**. Това, според нас, е **„принципа на нажеженото желязо“**. Американският президент действа ситуативно, внася напрежение – икономическо, политическо, военно с определена страна и когато желязото/предмета на ескалация./ е нажежено и може да се обработва, той като добър „ковач“ изковава, чрез преговори своята цел.

Неговото любимо състояние е „тет а тет“ да води разговори и да постига желани резултати. Пример, в това отношение, е моделирания вербален сблъсък със Северна Корея – от военни заплахи да седането на масата за преговори. Аналогичен процес протича в рамките на NAFTA.

VII.

Ескалация на международното пазарно прочистване. Спирала на санкциите. Ако сравняваме бизнеса с войната ще се установят много прилики и различия. Ние ще поставим ударение само върху една от тях.

Армиите воюват за територии, за покоряване на други държави, да плячкосват и вземат пленници и т.н.

Компаниите воюват за пазарни територии – национални и интернационални. Стремят се да увеличават своя пазарен дял, да се бранят с определен инструментариум и да атакуват пак с него.

В контекста на тези разсъждения деловите, търговските войни се водят за защита на националните производители и потребители от чуждестранната конкуренция. Те имат, в голяма степен, отбранителен характер.

Но днес, започната търговска война от САЩ срещу КНР, Руската федерация /РФ/, ЕС и т.н. е твърде комплицирана. Тя има и отбранителен, но и външно агресивен характер за международно пазарно прочистване. Освен това нанасят икономически удари, не само на посочените държави и икономически съюз, но и по свои компании, по стратегическите си съюзници чрез косвени връзки от първа или втора степен.

Освен това, изграденият механизъм за санкции е започнал да се обособява, саморазвива, което вещае взаимни опасности.

Но нека уплътним тези разсъждения чрез релациите „САЩ – КНР“, „САЩ – РФ“ и „САЩ – ЕС“.

Първо, фрагментарен генезис развитие на търговската война САЩ – Китай. На 08.03.2018 г. американският президент подписва указ за въвеждане на вносни мита за стоманата, алуминия и за полуфабрикатите от тях. Макар, че лансираната причина е китайския дъмпинг, то митата покриват всички държави, които произвеждат и изнасят тези продукти. На два пъти се правят изключения за ЕС, NAFTA, Австралия, Бразилия, и Южна Корея. Но дали и тук не се реализира принципа на Д.Т. ще видим в обозримо бъдеще.

По-нататък, Д. Тръмп подписва на 22.03.2018 г. меморандум и възлага да се въведат нови тарифи за внос от КНР, който възлиза на 50 млрд. долара. Като се има предвид, че целият внос в САЩ от Китай за 2017 г. е бил 505 млрд. долара, то очевидно се засяга 10% от него. Аргументите за това действие на американското правителство са кражбата на интелектуална собственост и китайското изискване за предоставяне на технологии при инвестиране КНР.

На 03.04.2018 г. в САЩ е публикуван списък, съдържащ 1300 стоки, внос от Китай, подложен на обсъждане. Предлага се допълнително мито от 25% или ако до сега е било 5% става 30%, при 10% става 35% и т.н.

Каква е реакцията на Китай? На първото действие – не реагира. На второто – представят също списък, в който са посочени 128 стоки внос от САЩ. За 120 от тях митото става 15%. Сред тези стоки са плодове, сухи плодове, орехи, вино и стоманени тръби. За останалите 8 стоки – 25%, което засяга свинско месо и алуминий /засяга 3 млрд. долара внос, а целият е 130 млрд. долара/.

На 04.04.2018 г. КНР въвежда вносни мита за 106 стоки от САЩ. Сред тези 106 продукта влизат големи позиции като соя, самолети, хими-

ческа продукция и автомобили. Отговорът е огледален – засяга 50 млрд. долара внос от САЩ. Нарастване на митата с 25% което се обсъжда и се оставя вратата отворена.

Изводите, които могат да бъдат направени от формиращата се спира-ла от санкции, чиито дизайн чертаят САЩ и Китай, е възможно да са, най-малко, следните:

1. Двете държави са влезли в много сериозна и драматична схватка като изпитват на издръжливост своите психологически, икономически и финансови „мускули“.
2. Засягат се чувствително важни зони – електронния и високо-технологическия сектор на КНР от една страна, а от друга – американския ръждив пояс, т.е., Китай удря соята, която се произвежда именно в този пояс.
3. Взаимно се обвиняват – САЩ твърди, че КНР краде интелектуална на собственост, а Китай, че американците нарушават правилата на Световната търговска организация и водят до нейното обезличаване.
4. Противопоставят се икономически парадигми между лидера на Глобализация 1.0., а сега и на Деглобализация 1.0. /така да я етиктираме/ и водача на Глобализация 2.0.
5. Появяват се подозрения, че китайският проект „Един пояс – Един Път“ не е толкова икономически силен, а по-скоро чрез него се търси нарастване на китайското влияние в света.
6. Възможно е, а и на практика се задейства „принципа на Д.Т.“ – започват преговори или явни, или скрити между двата икономически гиганта. Въпросът е дали желязото е достатъчно нажежено и вече могат да се изковат определени компромиси. В този смисъл на 4.05. 2018 г. приключи първият рунд от преговори между двете страни.

И още едно уплътняване на направените изводи. Годишно КНР внася от САЩ микросхеми за електрониката, компютърни високи технологии за сумата от 230 млрд. долара. В тази посока улавяме определена изборност. За сега забраната за внасяне на чипове от САЩ важи само за една китайска компания „ZTE“, която е обвинена, че е нарушила санкциите против Иран и Северна Корея.

Огледално: какво ще стане с американската компания Apple, която реализира 20% от своето производство в КНР?

Има, обаче, трикове за обезсмисляне на санкциите, въведени от САЩ:

а/ чрез девалвация на китайската валута – юаня;

б/ чрез редуциране купуването на американски облигации.

В първия случай, обезценяването ще направи безполезни митата на САЩ. Американските експортни стоки ще бъдат елиминирани на пазар от по-евтините китайски продукти. Що се отнася до качеството, то Китай успешно изпълнява програма до 2025 г. „Made in China“, което посочихме по-рано.

Второ, едни безкрайни санкции и ембарго. От 1917 г. до 2014 г., отначало СССР, а след това и РФ от 2014 до 2018 г. вкл. са били подложени на сериозни икономически атаки. В периода на ех – СССР това е правено 55 пъти. От 2014 г. до днес и японското ветрило не издържа по обхват на експанзията от санкции, различен род ограничения, защото техния брой е 167. Особеното, в сравнение с първия период, че в спиралата от санкции се включиха всички страни – членки на ЕС, Канада, Австралия, Нова Зеландия /бивши британски колонии/, Япония и др.

В исторически план, през 1975 г. в Хелзинки /столица на Финландия/ беше приет документ, съгласно една от клаузите му бе за ненарушимостта на европейските граници.

Но какво се случи през 90-те години на ХХ в.?

- От две държави се формира една – ФРГ.
- От бившия СССР се отделиха и се създадоха 14 държави.
- От една държава се обособиха две – Чехия и Словакия.
- Също от една държава се отделиха шест – Словения, Хърватско, Босна и Херцеговина, Сърбия, Черна гора, БЮРМ. По-късно и Косово.

По този начин Хелзинкските документи отидоха в историческите архиви. Така настъпи държавно-териториално фрагментиране в Европа. И докато в началото на този процес се засегна Централна и Източна Европа, то сега пълзи към Западна Европа.

Но да се върнем към числото 167. Би било неоправдано разточителство да изброяваме всички тези позиции. Ще се опитаме, чрез синтетична аналитичност и проява на методологически индивидуализъм да обособим следните моменти:

А. Министерството на финансите на САЩ, периодически, публикува списъци /SDN – List/ на санкционирани руски граждани: бизнесмени, предприемачи, политици, депутати, министри и т.н. Врѳх на този подход беше прима балерината на Большой театър!!!!

В. Премина се от личности към компании, които са структуроопределящи за руската икономика и експорт. Така например, САЩ подложиха на преки или косвени санкции компании, холдинги като „Ек +

Group“, „Група ГАЗ“, „Базов елемент“. Гигантите „Газпром“ и „Русал“ и т.н.

Атакуват се цели мениджърски институции на компаниите, но и заетите в тях. Така в „Русал“ работят 60 000 работници и конструктори и специалисти по външна търговия, т.е., подриват и експорта на много компании.

От своя страна РФ отговори като спира вноса на алкохол, цигари, лекарства, продоволствени стоки. Ограничава или спира сътрудничеството в областта на авиостроенето, ракетно-строителния сектор и др. Определен вид санкции могат да се заобиколят. Такаъв е случая с „Русалом“:

Вариант 1: руската държава изкупува този холдинг за една рубла.

Вариант 2: промяна в съвета на директорите, като се отстранят санкциониранията лица. Това е и предложението на **лорд Грег Баркър**, който е председател на управленското тяло на холдинга.

Трето, проактивен или реактивен Европейски съюз. Изправен пред предизвикателствата на двата големи икономически колоса – САЩ и КНР, ЕС закъснява с проактивни действия в тази сложно диверсифицирана световна икономическа ситуация.

Поведението на Европейската комисия е повече реактивно. Прави се предложение от големите страни-членки на ЕС за ограничаване на преките чуждестранни инвестиции в съюза. В този смисъл, през 2017 г. председателят на ЕК заяви, че **ние /ЕС/ не сме наивни поклонници на свободната търговия.** Също така, Жан Клод Юнкер предлага мониторинг на ПЧИ в ЕС.

Тези разсъждения се градят на практиката на САЩ от 70-те години на миналия век, когато са въведени ограничения в тази област, а днес отново я ревитализираха.

В рамките на ЕС, обаче, се появили колизии между Стара и Нова Европа, тъй като източните държави разчитат на ПЧИ и имат икономическа необходимост от тях.

Сигурно това действие на ЕК е насочено срещу Китай. А какво е бъдещето на формата от страни „16+1“ или „17 + 1“. Освен това са въведени от страна на САЩ и преки санкции за държавите от ЕС, а на 26.04.2018 г. е спряно действието на генерализираната система за преференции по отношение на Украйна за 155 стоки от хранителната, леката, дървопреработващата промишленост и определени електроприбори. Мотивът е незащитаване на интелектуалната собственост.

Възприемането на приведената политика на ЕК клони, колкото и странно да звучи, към съюзен икономически национализъм. Насочен е срещу лидера на Глобализация 2.0.

***

Сигурно, разгръщащата се икономическа война не е само между „САЩ и КНР“, „САЩ и РФ“, „ЕС и КНР“, а е **световна икономическа война**.

Субектите на тази война, като че ли не се съобразяват с тези и концепции на световни учени, че светът е взаимосвързан. При започналото разбиване на архитектурата на световните икономически и търговски връзки, без да е предложена нова, нещата стават сложни. Още повече, като се има предвид становището на МВФ, че в света са натрупани 164 трилиона долара частни, корпоративни, държавни дългове. В тази дългова спирала всички са длъжници на всички.

Сигурно възможен инструментариум е възстановяване на Доверието и провеждане на преговори между страните в света.

Източници:

Дамянов, Ат. Експортен маркетингов мениджмънт. Изд. „Фабер“. Велико Търново. 2008.

Damianov At. Eksporten marketingov menidzhmynt. Izd. „Faber“. Veliko Turnovo. 2008.

Дамянов, Ат. Проблемни перспективи на световната икономика. В: Бизнес Управление. Изд „Д. А. Ценов“. Год XIX, книжка 4, Свищов, 2009.

Damianov, At. Proble.mni perspektivi na svetovnata ikonomika V: Biznes Upravlenie. Izd. „D. A. TSenov. God. XIX, knizhka 4., Svishtov, 2009.

Дамянов, Ат. Сравнителни и проспективни разсъждения за международния бизнес. В: Бизнес Управление. Изд., Д. А. Ценов“. Год. XXI, книжка 2. Свищов. 2011.

Damianov, At. Sravnitelni i prospektivni razsyzhdeniia za mezhdunarodniia biznes. V: Biznes Upravlenie., Izd „ D. A. Tsenov“.. God. XXI, knizhka 2. 2011.

Дамянов, Ат. Възможни ефекти при политически ходове в европейската търговия. Списание „ Нарадостопански архив“. Изд. „Д. А. Ценов“. Година LXVII, книга 4. Свищов, 2014.

Damianov, At. Vyzmozhni efekti pri politicheski hodove v evropeiskata tyrgovii.a. Spisanie „Naradostopanski arhiv“. Izd. „D. A. Tsenov“. Godina LXVII. Kniga 4. Svishtov. 2014.

Дамянов, Ат. и др., Фирмена интернационализация, Свищов. Изд. „ Д. А. Ценов“.

- Damianov, At. i dr., Firmena internatsionalizatsia. Izd. „D. A. Tsenov“. Svishtov, 2007.
- Данаилов, Д. България 9 години в Европейския съюз: Анализи, Диагнози и Прогнози. ИК. УНСС. С. 2016.
- Danailov, D. Bulgaria 9 godini v Evropeiskia syiuz: Analizi, Diagnozi i Prognozi. IK. UNSS. S. 2016.
- Калецки, Ан, Капитализъм 4.0.Изд. „Класика и Стил“ ООД. С. 2013.
- Kaletski, An. Kapitalizum 4.0.Izd. „Klasika i Stil“ OOD. S. 2013.
- Портър, М., Конкуреннтното предимство на нациите. Изд. „Класика и Стил“ ООД. С. 2004.
- Portyr, M., Konkurentното predimstvo na natsiite. Izd. „Klasika i Stil“ OOD. S. 2004.
- Фландхолц, Е., Ив. Рандъл. Болки на растежа. ИК МаК. С. 2017.
- Flandholts, E., Iv. Randyl. Bolki na rastezha. IK MaK. S. 2017.